

1. Regulace činností provozovatelů soustav v energetice v mimořádných stavech podle energetického zákona

Ke stavům nouze lze v první řadě v obecné rovině předeslat, že provozovatelé energetické infrastruktury provádějí v rámci své licencované činnosti na přenos a distribuci elektřiny, resp. na přepravu, distribuci a uskladňování¹⁴³ plynu, její faktické provozování nebo, lépe řečeno, řízení toků elektřiny nebo plynu v rámci disponibilních zařízení tvořících tu kterou soustavu v elektroenergetice nebo plynárenství. Provozní optikaelektrizační a plynárenské soustavy jako jednotných technologických celků má přitom dvě základní provozní polohy. První z nich je **situace řádného provozování**, kdy se příslušná provozovaná soustava nachází jako jeden celek v normálních provozních podmínkách, a její řízení ze strany příslušného licencovaného provozovatele tak podléhá běžným standardům. Lze ji tedy řídit pomocí běžného dispečerského řízení, čili za použití obvyklých právních nástrojů, které pro tuto situaci dotčeným provozovatelům soustav v elektroenergetice a plynárenství¹⁴⁴ přiznává **energetický zákon**, zejména **§ 26 EnerZ** pro elektroenergetiku a **§ 64 EnerZ** pro plynárenství, anebo **v mimořádných stavech**, kdy jsou již standardní právní a technické nástroje řízení energetických soustav nedostatečné a je třeba využít určitých „zámezních“ nástrojů.

Určité speciální nástroje řízení včetně nástrojů s výrazným právním rozměrem dostávají elektroenergetičtí provozovatelé již v situaci nevyrovnané (nedostatečné, či přebytečné) bilance elektrizační soustavy, a to v režimu **kvalifikovaného dispečerského řízení elektrizační soustavy podle § 26 odst. 5 a 6 EnerZ**. Jedná se o přechodovou fázi mezi shora popsaným normálním provozním stavem bez hrozících výkyvů a mimořádnými provozními stavy. Tuto přechodovou fázi charakterizují zejména (normální) výkyvy spočívající v agregované aktivaci zdrojového mixu nové generace, který poznamenává roztroušená menší výroba, jež je lokalizována na nižších napěťových úrovních distribučních soustav, resp. dokonce i na úrovni jednotlivých odběrných míst, do nichž je výkonově zaústěna.

Opačným pólem k normálnímu provoznímu stavu elektrizační a plynárenské soustavy jsou pak mimořádné stavy v provozování elektrizační a plynárenské soustavy, které jsou vyvolávány náhlými a nepředvídatelnými událostmi vnější i vnitřní povahy, negativně jej ovlivňujícími tak, že se takové bezpečné a spolehlivé provozy vychylují do stavů, které ohrožují funkčnost, tj. spolehlivost a bezpečnost, elektrizační a plynárenské soustavy jako celků, či v jejich částech, anebo které vedou k ohrožení v zásobování odběratelů elektřinou nebo plynem. Jejich cílem je ochrana těchto páteřních soustav jako trvalých ekonomických hodnot, na nichž do značné míry závisí celé národní hospodářství, resp.

obyvatelstvo celé země co do uspokojování základních životních potřeb. Pro jejich odvracení jsou tudíž dotčení provozovatelé síťové infrastruktury v energetických odvětvích vybaveni mimořádně silnými oprávněními vůči všem ostatním účastníkům trhu s elektřinou a plynem, a ti je pro naplnění tohoto zájmu na funkčnosti elektrizační nebo plynárenské soustavy musí strpět.

V první řadě i v takových případech svědčí provozovatelům soustav v elektroenergetice a plynárenství nástroje řádného dispečerského řízení. Kromě nich jim je ovšem pro závažnost provozní situace, a to již v rámci plnění zvláštní prevenční povinnosti k odvracení hrozícího stavu nouze, čili předcházení stavu nouze, energetickým zákonem vyhrazeno **využití zvláštních práv omezujících účastníky trhu s elektřinou a plynem**, a to na obou stranách trhu, tj. jak nabídkové (omezováním dodávek z výroben elektřiny, nebo v případě elektroenergetiky aktivace jejich výkonu s mimořádnou dodávkou do elektrizační soustavy – viz § 54 odst. 5 a § 73 odst. 5 EnerZ), tak poptávkové strany trhu (omezováním odběru elektřiny nebo plynu na straně spotřeby, včetně domácností).

Předcházením stavu nouze se tak rozumí **preventivní právní nástroj** dotčeného provozovatele soustavy v energetice, který **má zabránit vzniku závažnějšího stavu nouze**. Je tudíž energetickým zákonem¹⁴⁵ charakterizován jako soubor opatření a činností provozovatele soustavy v situaci, kdy reálně existuje riziko, že stav nouze může vzniknout. Posouzení míry rizika závisí tedy primárně na provozovateli stavem nouze ohrožené soustavy a jeho odbornosti, jež je zaručována již v rámci udělení příslušné licence na přenos elektřiny, přepravu plynu, distribuci elektřiny nebo plynu a na uskladňování plynu v podobě zkoumání odborné způsobilosti držitele licence, konkrétněji tedy jeho odpovědného zástupce (§ 5 odst. 1 ve spojení s odst. 5 a § 6 EnerZ).

Nejzávažnější situace pak z pohledu **energetického zákona** kryjí **tzv. stavy nouze**. V rámci nich **energetický zákon** a vyhláška č. **80/2010 Sb.**, o stavu nouze v elektroenergetice a o obsahových náležitostech havarijního plánu, ve znění pozdějších předpisů, resp. vyhláška č. **344/2012 Sb.**, o stavu nouze v plynárenství a o způsobu zajištění bezpečnostního standardu dodávky plynu, ve znění pozdějších předpisů, licencovaným provozovatelům příslušných soustav vyhražují k použití právní nástroje, které mají odvrátit provozní selhání (kolaps) elektrizační nebo plynárenské soustavy jako celku, ale i v jejích podstatných částech při zásobování určitého území elektřinou nebo plynem, čili mají zabránit regionálním výpadkům dodávek energie.

Oproti ponejprv nastíněným řádným provozním situacím v energetických soustavách, jakož i kvalifikovanému dispečerskému řízení, se ovšem mimořádné provozní stavy ze zákona buď **oznamují**, což se týká předcházení stavu nouze, ovšem toliko ve vztahu k jeho začátku, nebo **vyhlašují**, jako je tomu u stavu nouze, v jehož případě se vyhlašuje přesný čas jeho začátku i konce. K účinnému nastolení těchto mimořádných provozních

stavů je tedy zapotřebí určitého formálního právního jednání provozovatele příslušné soustavy v energetice umožňujícího vymezit časová období, ve kterých se operacionalizují příslušné zvláštní právní nástroje související jen a pouze s těmito právně kvalifikovanými mimořádnými stavy, aby následně nemohly vznikat jakékoliv pochybnosti o činěných krocích provozovatelů zasažených energetických soustav co do jejich souladnosti s představeným časovým rámcem. Zejména existence stavu nouze je tedy vymezována formálně vyhlášeným vznikem i ukončením stavu nouze, zatímco u pouhého předcházení stavu nouze jsou tato pravidla volnější a **energetický zákon** výslovně stanoví namísto ohlašování přesných časů vzniku či ukončení stavu nouze toleranční pásmo jedné hodiny k oznámení předcházení stavu nouze, počítáno od okamžiku zahájení činností, kterým je předcházení stavu nouze obsahově naplněno.¹⁴⁶ To však neznamená, že by stav nouze nemohl být vyhlášen či odvoláván dodatečně, tj. se zpožděním.

V § 54 odst. 3, resp. pro plynárenství v § 73 odst. 3 EnerZ, je stanovena **formální podmínka řádné aktivace institutu stavu nouze a předcházení stavu nouze** ze strany provozovatele předmětné páteřní soustavy. **Energetický zákon** zde vychází v návaznosti na hierarchizaci dispečerského řízení páteřních soustav jako jednoho funkčního (elektrického, resp. pro plynárenství tlakového) celku¹⁴⁷ ze skutečnosti, že veškeré potřebné informace pro použití těchto dvou právních institutů pro celé území České republiky má k dispozici pouze provozovatel páteřní soustavy. Tomu odpovídá i **povinnost příslušného provozovatele soustavy řídit činnosti při jím oznámených předcházeních stavu nouze a při jím vyhlášených stavech nouze**.

Pro předcházení stavu nouze platí, že musí být oznámeno, a to nikoliv nutně před jeho započítáním nebo v okamžiku započítání oněch opatření a činností, směřujících k odvrácení reálného rizika vzniku stavu nouze, nýbrž i po zahájení těchto opatření a činností. Podmínkou pro formalizaci těchto kroků je však jeho oznámení nejpozději do jedné hodiny po zahájení oněch opatření a činností. **Energetický zákon** na rozdíl od vyhlášení stavu nouze nspecifikuje, vůči komu je toto primární zákonné oznámení předcházení stavu nouze ze strany provozovatele páteřní soustavy činěno.

K této specifikaci ve směru k veřejnosti se odhodlala až prováděcí právní úprava, pro elektroenergetiku pak vyhláška č. **80/2010 Sb.**, o stavu nouze v elektroenergetice a o obsahových náležitostech havarijního plánu, ve znění pozdějších předpisů, která ve svém § 5 určuje, že toto veřejné oznámení má být realizováno způsobem umožňujícím dálkový přístup, tj. v zásadě zveřejněním na svých internetových stránkách. Kromě toho je ovšem podle odkazovaného ustanovení této prováděcí vyhlášky zároveň provozovatel přenosové soustavy povinen oznamovat bez zbytečného odkladu jím uplatněná omezení spotřeby nebo změny dodávky elektřiny provozovatelům těch distribučních soustav, které

jsou přímo připojeny k přenosové soustavě (tzv. regionální distribuční soustavy). Uváděná prováděcí vyhláška tak v návaznosti na zmocnění v § 98a odst. 1 písm. e) EnerZ využívá možnosti upravit zvláštní opatření a postupy prováděné při předcházení stavu nouze. V zásadě tak platí, že by provozovatel přenosové soustavy měl v první řadě informovat provozovatele regionálních distribučních soustav, a to o rozsahu omezení spotřeby nebo změně (navýšení či snížení) výkonu výroben elektřiny, a sice spolu s uvedením informace, že tato opatření jsou prováděna v rámci předcházení stavu nouze. Dále je provozovatel přenosové soustavy o celorepublikovém předcházení stavu nouze **povinen neprodleně informovat vybrané orgány veřejné moci a nově též operátora trhu**. Mezi takto vybrané orgány státní správy náleží ministerstvo průmyslu a obchodu, ERÚ a ministerstvo vnitra. Kromě nich je provozovatel přenosové soustavy povinen neprodleně oznamovat předcházení stavu nouze všem krajským úřadům a Magistrátu hlavního města Prahy. I pro tyto paralelní oznamovací povinnosti je provozovateli přenosové soustavy poskytována dodatečná jedna hodina k tomu, aby na internetu oznámil veřejnosti, že v soustavě existuje mimořádná situace předcházení stavu nouze. Zákodárce tak zjevně preferuje nerušenou činnost provozovatele přenosové soustavy jednajícího hlavně tak, aby odvrátil reálně hrozící stav nouze a splnil primární notifikační povinnosti vůči orgánům veřejné moci a operátorovi trhu.

Na rozdíl od stavů nouze **energetický zákon** neupravuje ukončení předcházení stavu nouze, splní-li tedy svou funkci, a nepřechýlí se tedy do stavu nouze. Z pohledu řádného uplatňování mimořádných právních nástrojů spojených s institutem předcházení stavu nouze lze však předpokládat, že provozovatel přenosové soustavy z opatrnosti předcházení stavu nouze po odeznění reálného rizika vzniku stavu nouze ukončí, či odvolá a o této situaci vyrozumí jak ony vybrané orgány veřejné moci, tak operátora trhu a veřejnost způsobem umožňujícím dálkový přístup. Pakliže tak ovšem provozovatel přenosové soustavy neučiní, nedopouští se porušení **energetického zákona**, protože ten mu tyto povinnosti výslovně neukládá.

Stavy nouze s celorepublikovou působností jsou provozovatelé páteřních energetických soustav povinni vyhlášovat. Protože se jedná o **nejzávažnější provozní situace v elektrizační nebo plynárenské soustavě**, je třeba je (podle situace i dodatečně) specifikovat přesným časovým okamžikem vzniku a přesným časovým okamžikem ukončení. Vyhlásování stavů nouze provozovatel příslušné páteřní soustavy realizuje jednak **sdělením v hromadných sdělovacích prostředcích**, které to svou povahou (okamžitostí předání informace veřejnosti) umožňují, tj. především televize a/nebo rozhlas, jednak **komunikačními prostředky dispečerského řízení**. Ve smyslu shora odkazované prováděcí vyhlášky ke stavům nouze v elektroenergetice pak konkrétně pro provozovatele

přenosové soustavy platí, že o vyhlášení či odvolání stavu nouze je provozovatel přenosové soustavy prostřednictvím dispečerské komunikace povinen bez zbytečného odkladu vyrozumět provozovatele všech distribučních soustav, které jsou:

a) přímo připojeny k přenosové soustavě a

b) dotčeny vyhlášením stavu nouze v daném případě.

Neprodleně po vyhlášení stavu nouze či po jeho ukončení (odvolání) je provozovatel páteřní soustavy povinen adresně oznamovat přesný čas vzniku a ukončení stavů nouze vybraným orgánům veřejné moci a operátorovi trhu. Obdobně jako u předcházení stavu nouze i u stavů nouze jsou mezi tyto orgány zařazeny ministerstvo průmyslu a obchodu, ministerstvo vnitra a ERÚ. Z orgánů na úrovni územní samosprávy pro výkon přenesené působnosti pak krajské úřady a Magistrát hlavního města Prahy. Operátor trhu se mezi notifikované subjekty dostal zejména z toho důvodu, že pro stavy nouze vždy a pro předcházení stavu nouze za určitých podmínek platí **zvláštní režim zúčtování odchylek**.

Předcházení stavu nouze a stavy nouze je oprávněn při splnění zákonných podmínek oznamovat, resp. vyhlášovat rovněž provozovatel distribuční soustavy, a to pro tzv. vymezené území nebo jeho část. Vymezeným územím **energetický zákon** rozumí území, které je jako vymezené území označeno licenci na distribuci elektřiny nebo plynu udělenou ERÚ, kterou příslušný provozovatel distribuční soustavy disponuje. Tomu odpovídá i povinnost provozovatele distribuční soustavy řídit ve své distribuční soustavě činnosti při předcházení stavu nouze a při stavech nouze.

Pro předcházení stavu nouze ze strany provozovatele distribuční soustavy platí, že musí být oznámeno, a to nikoliv nutně před jeho započítím nebo v okamžiku zahájení činění oněch opatření a činností, směřujících k odvrácení reálného rizika vzniku stavu nouze, nýbrž i po zahájení těchto opatření a činností. Podmínkou pro formalizaci těchto kroků je však jeho oznámení bez zbytečného odkladu, nejpozději do jedné hodiny po zahájení oněch opatření a činností předcházení stavu nouze. V tomto směru se tedy textace **energetického zákona** přísněji odchyluje od obdobných institutů fungujících na úrovni provozovatele přenosové soustavy a požaduje, aby oznámení předcházení stavu nouze bylo vždy provozovatelem dotčené distribuční soustavy učiněno bez zbytečného odkladu, tj. prakticky ihned, nejdéle však do jedné hodiny. Jinak větších odchylek pro vyhlášení stavu nouze pro vymezené území, či jeho část **energetický zákon** nerozeznává.

Provozovateli distribuční soustavy zároveň přísluší **povinnost oznamovat bez zbytečného odkladu jím uplatněná omezení spotřeby nebo změny dodávky elektřiny provozovateli přenosové soustavy a dále provozovatelům lokálních, tj. sekundárně na jeho distribuční soustavu napojených distribučních soustav, které mají zřízen**

technický dispečink. Pakliže je předcházení stavu nouze či stav nouze aplikován na úrovni lokální distribuční soustavy, přísluší oznamovací povinnost o učiněných opatřeních ze strany provozovatele dotčené lokální soustavy vůči provozovateli regionální distribuční soustavy, ke které je jeho lokální distribuční soustava připojena. V zásadě tak platí, že by provozovatel dotčené regionální či lokální distribuční soustavy měl v první řadě informovat výše uváděné provozovatele soustav, a to o rozsahu omezení spotřeby nebo změně (navýšení či snížení) výkonu výroben elektřiny spolu s uvedením informace, že tato opatření jsou prováděna v rámci předcházení stavu nouze. Dále je provozovatel dotčené distribuční soustavy o předcházení stavu nouze **povinen neprodleně informovat vybrané orgány veřejné moci a též operátora trhu** v obdobném rozsahu jako provozovatelé páteřních soustav v energetice.

Stavy nouze pro vymezené území či jeho část je rovněž provozovatel distribuční soustavy **povinen vyhlášovat**. Protože se jedná o nejzávažnější provozní situace v dotčené distribuční soustavě či její části, je třeba je (i dodatečně) specifikovat přesným časovým okamžikem vzniku a přesným časovým okamžikem ukončení. Vyhlášení stavů nouze provozovatel distribuční soustavy realizuje jednak **sdělením v hromadných sdělovacích prostředcích**, které to svou povahou (okamžitostí předání informace veřejnosti) umožňují (tj. především televize a/nebo rozhlas), jednak **(komunikačními) prostředky dispečerského řízení**. Ve smyslu shora odkazované prováděcí vyhlášky ke stavům nouze pak platí, že o vyhlášení či odvolání stavu nouze je provozovatel dotčené distribuční soustavy prostřednictvím dispečerské komunikace povinen bez zbytečného odkladu vyrozumět propojené provozovatele soustav (*upstream* i *downstream*). Provozovatel regionální distribuční soustavy tak notifikuje provozovatele přenosové nebo přepravní soustavy a ty provozovatele lokálních distribučních soustav, které jsou stavem nouze dotčeni, mají-li zřízen technický dispečink. Provozovatel lokální distribuční soustavy o vyhlášení či odvolání stavu nouze informuje pouze provozovatele regionální distribuční soustavy, k jehož soustavě je připojena jeho lokální distribuční soustava. Neprodleně po vyhlášení stavu nouze či po jeho ukončení (odvolání) je provozovatel dotčené distribuční soustavy povinen adresně oznamovat přesný čas vzniku a ukončení stavů nouze vybraným orgánům veřejné moci a operátorovi trhu. Obdobně jako u předcházení stavu nouze i u stavů nouze jsou mezi tyto orgány zařazeny ministerstvo průmyslu a obchodu, ministerstvo vnitra a ERÚ. Z orgánů na úrovni územní samosprávy pro výkon přenesené působnosti pak krajské úřady a Magistrát hlavního města Prahy. Zařazení operátora trhu mezi notifikované subjekty pro případy předcházení stavu nouze a stavy nouze není na úrovni dotčené distribuční soustavy ovšem příliš logické, protože zvláštní režim zúčtování odchylek, které provádí, se vztahuje jen na předcházení stavu nouze nebo stavy nouze, které vyhláší například provozovatel přenosové soustavy pro celé území České republiky.

Dlužno podotknout, že prováděcí vyhlášky o stavech nouze pro obě energetická odvětví výslovně počítají s tím, že ve stavech nouze i při předcházení stavu nouze, resp. dokonce i pro činnosti k odstranění následků stavu nouze, postupují provozovatelé páteřních energetických soustav, provozovatelé distribučních soustav a výrobci elektřiny **podle svých havarijních plánů**.

Pro elektroenergetiku prováděcí vyhláška č. **80/2010 Sb.**, o stavu nouze v elektroenergetice a o obsahových náležitostech havarijního plánu, ve znění pozdějších předpisů, konkretizuje v rámci zmocnění podle § 98a odst. 1 písm. e) **EnerZ** nástroje sloužící omezování, změně či dokonce vypínání dodávky elektřiny v obou směrech, tj. jak přerušení dodávky elektřiny z výroben elektřiny, tak i dodávky elektřiny do odběrných míst zákazníků. Rozlišuje co do intenzity instrumenty, které jsou k dispozici příslušným provozovatelům soustav v elektroenergetice, v omezenějším rozsahu pro případy předcházení stavu nouze a v plném rozsahu pro případy stavů nouze. Mezi tyto základní nástroje patří především **regulační a vypínací stupně podle regulačních, resp. vypínacích plánů, automatické omezování dodávek elektřiny podle frekvenčního plánu** a v neposlední řadě též energetickým zákonem předpokládané **přímé omezování dodávek elektřiny (výkonů) z výroben elektřiny, či naopak využití dostupného (volného) výkonu výroben elektřiny**. Tato vyhláška ve svých přílohách popisuje obsahové náležitosti regulačních, vypínacích a frekvenčních plánů, jakož i obsahové náležitosti havarijního plánu jakožto zásadního povinného dokumentu příslušného provozovatele soustavy v elektroenergetice či výrobce elektřiny ke zvládnutí stavu nouze, předcházení stavu nouze a odstraňování jejich následků, který musí každý provozovatel či výrobce elektřiny do šesti měsíců ode dne udělení příslušné provozní licence vypracovat ve spolupráci s propojenými tuzemskými provozovateli navazujících soustav v elektroenergetice.

V § 54 odst. 1 EnerZ pro elektroenergetiku, resp. v § 73 odst. 1 EnerZ pro plynárenství, nacházíme **definiční vymezení stavu nouze** jako stěžejního pojmu vymezujícího podstatu takového stavu. **Energetický zákon** se k této jeho podstatě staví fakticky, čili co do fyzikálních příčin a následků, jako ke **stavu vzniklého nedostatku energie v soustavě nebo ohrožení její celistvosti, provozní bezpečnosti nebo spolehlivosti, který má své zákonem předvídané a taxativně uvedené příčiny** zmíněné pod jednotlivými písmeny tohoto odstavce a jenž je charakterizován alespoň jedním ze zákonem již shora vyčtených fyzikálních důsledků znemožňujících řádné využití zásobovací funkce té které energetické soustavy. K definičnímu vymezení stavu nouze je ovšem nutné zmínit i potřebu naplnění formálně-právní podmínky jeho vyhlášení, jak jsem již podrobně popsal v předchozím textu. Pro existenci stavu nouze tedy musí být splněny všechny hmotněprávní zákonné podmínky, to znamená i procedurální podmínka

samotného vyhlášení stavu nouze. Pakliže jeden z těchto definičních předpokladů chybí, nelze hovořit o stavech nouze ve smyslu tohoto ustanovení, byť podmínku jeho vyhlášení v odkazovaném definičním odstavci výslovně zachycenu nenalézáme.

Aby mohl stav nouze v příslušné energetické soustavě či její části v rozsahu vymezeného území příslušného provozovatele distribuční soustavy či části tohoto vymezeného území, vzniknout, musí dojít k alespoň jednomu ze tří zákonem uváděných důsledků. V první řadě se v soustavě objevil významný a náhlý nedostatek elektřiny nebo plynu. Ten může, ale nemusí být spojen s ohrožením celistvosti elektrizační či plynárenské soustavy (hrozba rozpadusoustavy) nebo ohrožením bezpečnosti a spolehlivosti jejího provozu. Každopádně právě naplnění tohoto faktického zákonného předpokladu bude zásadní pro vyhlášení stavu nouze v energetice, je-li zároveň vyhlášen stav nouze podle ústavního zákona č. 110/1998 Sb., o bezpečnosti České republiky, ve znění pozdějších předpisů. V tomto směru lze tedy potvrdit již uvedený závěr o vzájemné relativní nezávislosti obou zmiňovaných typů stavu nouze.

Mám-li se však vrátit k **fyzikálním příčinám stavu nouze**, **energetický zákon** taxativně k faktickým důsledkům definujícím mimořádné stavy přiřazuje kvalifikované právní události, které jsou jedině způsobilé nezávisle na vůli provozovatele přivodit vznik stavů nouze. Mezi ně počítá:

- a) živelní události,
- b) opatření státních orgánů za nouzového stavu, stavu ohrožení státu nebo válečného stavu,
- c) havárie nebo kumulace poruch¹⁴⁸ na zařízeních pro výrobu, přenos a distribuci elektřiny, resp. havárií na zařízeních pro výrobu, přepravu, distribuci a uskladňování plynu,
- d) jen pro elektrizační soustavu smogové situace podle zvláštních předpisů,¹⁴⁹
- e) teroristický čin,
- f) nevyrovnanou bilanci elektrizační nebo plynárenské soustavy nebo její části,
- g) jen pro elektrizační soustavu přenos poruchy ze zahraniční elektrizační soustavy, nebo
- h) situace, je-li ohrožena fyzická bezpečnost nebo ochrana osob.

Podle § 24 odst. 3 písm. c) bodu 2 a d) bodu 2 EnerZ pro provozovatele přenosové soustavy a § 25 odst. 3 písm. c) bodu 2 a písm. d) bodu 2 EnerZ pro provozovatele elektroenergetické distribuční soustavy zároveň pro stavy nouze platí, že ten který provozovatel elektroenergetické soustavy má **právo omezit či (zcela) přerušit v nezbytném rozsahu dodávku elektřiny účastníkům trhu s elektřinou (omezování spotřeby elektřiny)**, resp. pro zajištění spolehlivého provozu příslušné soustavy

v nezbytném rozsahu změnit, tj. snížit či zvýšit, nebo (zcela) přerušit dodávku výroben z elektřiny z výroben elektřiny (tedy výrobu elektřiny ve výrobnách elektřiny) a dále změnit (tj. snížit či zvýšit) nebo (zcela) přerušit dovoz (přetoky) elektřiny ze zahraničí. Obdobná oprávnění jsou pro mimořádné provozní stavy dána rovněž provozovateli přepravní soustavy v § 58 odst. 1 písm. i) bodu 2 EnerZ, dále pro provozovatele distribuční soustavy v plynárenství v § 59 odst. 1 písm. j) bodu 2 EnerZ a v neposlední řadě též pro provozovatele zásobníku plynu ve smyslu § 60 odst. 1 písm. f) bodu 2 EnerZ.

Ustanovení § 54 odst. 5 EnerZ přímo navazuje na oprávnění provozovatelů páteřních a distribučních soustav v elektroenergetice jak k omezování, či k úplnému přerušení dodávek elektřiny do odběrných míst, tj. omezení strany spotřeby elektřiny (zejména zákazníci), tak ke změně, čili snížení, nebo zvýšení, či přerušení dodávek elektřiny z výroben elektřiny, resp. ovlivňování dovozu (importovaného přetoku) elektřiny ze zahraničí či vývozu (exportovaného přetoku) elektřiny do zahraničí. Tato oprávnění plynou pro provozovatele přenosové soustavy z § 24 odst. 3 písm. c) a d) EnerZ a pro provozovatele distribuční soustavy z § 25 odst. 3 písm. c) a d) EnerZ, a to mimo jiné i při předcházení stavu nouze nebo při stavu nouze. **Energetický zákon** zde tedy podtrhuje oprávněnost výkonu práva dotčených provozovatelů k omezování jejich spotřeby, jde-li o zákazníky a další účastníky trhu s elektřinou, resp. ovlivňování jejich výroby elektřiny, jde-li o výrobce elektřiny. Dotčení touto povinností strpět omezování toků elektřiny v elektrizační soustavě jsou tedy všichni účastníci trhu s elektřinou, jak je vyjmenovává § 22 EnerZ.

Obdobná situace platí i pro plynárenství ve smyslu § 73 odst. 5 EnerZ s tím rozdílem, že práva jednotlivých provozovatelů nejsou vázána na dodávku plynu do soustavy, případně na její omezování či přerušování, nýbrž na omezování či přerušování činnosti přepravy, distribuce nebo uskladňování plynu. Zároveň **energetický zákon** pro plynárenství nepřiznává provozovatelům předmětných zařízení ve stavech nouze, případně pro jejich předcházení, veřejnoprávní oprávnění navyšovat dodávku plynu do plynárenské soustavy. **V plynárenství je tak regulace přístupu k plynárenské soustavě v mimořádných stavech zásadně postavena na jednostranném omezování spotřební strany trhu s plynem**, což je do značné míry předurčeno drtivě zahraniční zdrojovou povahou transportovaného plynu, čili faktickou nemožností (ovšem do určité míry s vynětím zásobníků plynu) nedostatek plynu v plynárenské soustavě sanovat z domácích těžebních (výrobních) zdrojů.

Ke stavům nouze zbývá dodat, že obdobně jako u řádného dispečerského řízení i dispečerské řízení v režimech předcházení stavu nouze a stavech nouze představuje výkon práv dotčených provozovatelů soustav v energetických odvětvích, tudíž výkon

těchto práv včetně omezování kterékoliv strany trhu s elektřinou **nepovede ke vzniku povinnosti k náhradě škody** na straně takto omezovaných účastníků trhu s elektřinou nebo plynem. To dále prohlubují § 54 odst. 6 a § 73 odst. 6 EnerZ, které povinnost k náhradě škody vylučují i vůči těm druhům deliktních závazků, jež nepředpokládají jako svůj pojmový znak porušení zákonné či smluvní povinnosti, tj. zejména povinnost k náhradě škody způsobené provozní činností.¹⁵⁰ Právu omezovat dodávku elektřiny do elektrizační soustavy logicky odpovídá i na jednom místě energetickým zákonem stanovovaná povinnost všech účastníků trhu s elektřinou nebo plynem (srov. § 54 odst. 5, resp. § 73 odst. 5 EnerZ) podřídit se omezením spotřeby elektřiny nebo plynu (zákazníci na odběrných místech) nebo změnám dodávek elektřiny nebo plynu (zejména výrobci elektřiny nebo plynu a obchodníci s elektřinou nebo obchodníci s plynem) do elektrizační nebo plynárenské soustavy, ať již, v případě elektroenergetiky, spočívají například v omezení výroby elektřiny v dané výrobně elektřiny, anebo naopak v navýšení jejího výkonu.

Ve vztahu k výslovným deklaracím absence nároku osob postižených opatřeními prováděnými oprávněnými subjekty při stavech nouze lze nicméně uvést, že jejich přítomnost v energetickém zákoně působí poněkud zastřeně. **Vyloučení práva na náhradu škody** podle § 54 odst. 6 (pro elektroenergetiku) a § 73 odst. 6 (pro plynárenství) EnerZ jistě totiž do určité míry představují jen **zákonné zopakování skutečnosti, že při výkonu práv dotčených provozovatelů soustav v rámci předcházení stavu nouze či při stavu nouze nepřisluší nikomu, především omezovaným účastníkům trhu s elektřinou nebo s plynem, náhrada škody**. To ovšem přece již vyplývá ze samotné povahy provozovateli činěných opatření při mimořádných provozních stavech v jimi provozovaných soustavách, které vykonávají v poloze práva, tudíž jimi nemohou porušit žádnou smluvní, ani zákonnou povinnost, snad jen v případě excesu z předpokladů výkonu svého práva nelze právo k náhradě takovým excesem vzniklé škody zcela popírat.¹⁵¹ Cílem těchto obsahově a dopadově totožných ustanovení tak s největší pravděpodobností mělo být vyloučení vzniku povinnosti k náhradě škody tam, kde pojmovým znakem vzniku škody (škodlivého následku) není porušení zákonné či smluvní povinnosti. Jedná se tudíž zejména o případy zvláštní povinnosti provozovatelů energetických soustav k náhradě škody z provozní činnosti (§ 2924 ObčZ). Provozování soustav v elektroenergetice a plynárenství tak ve stavech nouze či při jejich předcházení z dobrých důvodů ochrany jednání provozovatelů dotčených soustav vylučuje vznik jakékoliv škody spojené s provozem těchto energetických soustav v takových mimořádných provozních stavech.

Poznámky pod čarou:

- 143 Do určité míry se právo omezovat nebo přerušovat dodávku plynu ve vztahu k výrobně plynu a provozovaným těžebním plynovodům váže i na výrobce plynu ve smyslu § 57 odst. 1 písm. c) EnerZ.

- 144 Ačkoliv jsou v odkazovaných ustanoveních **energetického zákona** práva a povinnosti výslovně přiřkána technickým dispečinkům, je třeba jimi rozumět přímo oslovené provozovatele příslušných soustav v elektroenergetice a plynárenství, neboť technické dispečinky jsou jejich přirozenou interní součástí bez právní osobnosti, potažmo svéprávnosti.
- 145 Srov. definiční vymezení institutu předcházení stavu nouze v § 54 odst. 2 a § 73 odst. 2 EnerZ.
- 146 K tomu srov. § 54 odst. 3 a § 73 odst. 3 EnerZ.
- 147 Tento závěr vyplývá ze znění § 26 EnerZ pro elektroenergetiku a ze znění § 64 odst. 3 EnerZ pro plynárenství.
- 148 Pro elektroenergetiku, na rozdíl od plynárenství, platí, že oním spouštěčem pro stav nouze může být kumulace poruch na příslušných zařízeních, což není definičně zcela jednoznačně právně uchopitelná situace, protože porucha nemusí být dána toliko událostí vyšší moci jako havárie, nýbrž je především zapříčinována přímým účastenstvím lidského faktoru, čili pochybením obslužného personálu provozovatele, jenž za provoz jím provozované soustavy odpovídá v režimu absolutní objektivní odpovědnosti, tudíž není možné pro tentýž důvod a jen z tohoto důvodu provozovatele z neplnění této odpovědnosti bezdůvodně liberovat. Kromě toho je třeba dodat, že **energetický zákon** na jiném místě [např. § 24 odst. 3 písm. c) bod 7 a písm. d) bod 7] přiznává provozovatelům přenosové soustavy a distribučních soustav omezit, změnit nebo přerušit dodávku elektřiny, vznikne-li, nebo je-li odstraňována porucha na zařízeních těchto provozovatelů soustav v elektroenergetice. Poruchy, bez ohledu na skutečnost, jsou-li kumulovány, tak představují zvláštní, samostatný důvod vedle stavů nouze minimálně pro účely veřejnoprávního oprávnění těchto provozovatelů k autoritativním změnám dodávky a odběru elektřiny do, resp. ze soustavy.
- 149 Význam tohoto důvodu bude i nadále klesat s ohledem na dekarbonizaci české elektroenergetiky v důsledku útlumu činnosti uhelných elektráren a paroplynových cyklů tak, jak přechod tuzemské energetiky na převážně bezemisní obnovitelné zdroje předpokládá i evropská právní úprava, která byla do tuzemského právního řádu transponována jen částečně.
- 150 K. Eichlerová tato ustanovení tedy správně označuje za rozšíření okolností vylučujících odpovědnost obsažených v **občanském zákoníku** (srov. Eichlerová, K., Handrlíca, J., Jasenský, M., Kořán, J., Košťál, V., Plášilová, D., Zákoucký, P., op. cit. sub 35, s. 1158). K tomu je ovšem třeba dodat, že jiné liberační okolnosti typu krajní nouze, přivolení poškozeného nebo nutné obrany nepožívají takové pozornosti zákona co do konkrétního určení limitů výkonu práv jako právě stavy nouze podle **EnerZ**.
- 151 Na tomto místě lze ovšem rovněž odkázat na to, že nejsou-li splněny zákonné podmínky pro stav nouze, nelze zvláštní oprávnění provozovatelů energetických soustav účinně aktivovat, i když byl stav nouze řádně vyhlášen. K tomu srov. například názor Z. Zdvihala in Zdvihal, Z., Svěráková, J., Med, J., Osadská, J. a kol., op. cit. sub 28, s. 957.